

Cornus kousa 'Milky Way'

Euboltzia stauntonii

Excoecaria formosa

Crataegus pinnatifida var. major 'Big Ball'

Bomen en heesters zijn de jas van de tuin en soms ook het dak: ze geven beschutting en zorgen op hete zomerdagen voor schaduw. Bloem, blad, vruchten en schors strelen het oog, elk op hun beurt. Kwekers staan aan de basis van dit tuingeluk, met een speciale rol voor Kwekerij Arborealis in Wilhelminaoord.

Micha Wieland en Sietske Metz, de eigenaren van de kwekerij, delen al jaren een passie voor houtige gewassen. Planten verzamelen en die vermeerderen, daar hebben ze plezier in. Hun kwekerij, ver van de grote boomteelcentra, biedt veel bijzondere bomen en heesters. De afstand tot bijvoorbeeld Boskoop heeft voor- en nadelen. Je kunt niet snel even bij een collega wat enthous of stek halen of een teeltprobleem bespreken. Maar internet, WhatsApp en e-mail hebben afstanden doen wegschrompelen, daarmee kun je altijd wel bijpraten met collega-kwekers. In Boskoop deden Sietske en Micha ervaring op, de sortimentsverzamelaars onder de kwekers zijn hun klankbord en omgekeerd. Het voordeel van de afstand is dat lastige plagen, die in een gebied met een concentratie van soortgelijke gewassen op kunnen treden, in Wilhelminaoord haast uitgesloten zijn.

DE KWEKERIJ

De naam Arborealis is een samentrekking van arbor, boom en borealis, noorden. Vrij vertaald heet de kwekerij: bomen van het noorden. Wilhelminaoord is een dorp in het gebied van de Maatschappij van Weldadigheid. In het nabijgelegen Frederiksoord bevond zich de bekende Gerard Adriaan van Swieten tuinbouwschool waar Micha en Sietske hun opleiding gevolgd hebben. Naar dit gebied van de Maatschappij van Weldadigheid werden in de 19e eeuw arme gezinnen uit het westen gestuurd, die er een bestaan op konden bouwen. Momenteel staat dit gebied op de voorlopige lijst Werelderfgoed van Unesco Nederland.

De kwekerij is ongeveer 4,5 ha groot. Moederplanten staan in de volle grond; er is een containerveld met planten in grote potten en een folietunnelkas van 800 vierkante meter. Een sterk punt is de assortimentstuin met veel bijzondere bomen en heesters. Hier krijgt de bezoeker een idee hoe de planten op den duur uitgroeien en hoe ze met andere houtige gewassen te combineren zijn.

De planten in de verkoophoek staan in alfabetische volgorde, maar dan wel op wetenschappelijke naam. Kent u de vlier maar weet u niet dat het *Sambucus* is, dan wordt het even zoeken! Tot zover is de verkoophoek redelijk traditioneel, maar een verrassing is het gedeelte onder de naam 'voedselbos'. Hier staan planten waarvan een deel eetbaar is. De planten staan er gerangschikt in de 'laag' waarin ze in het bos groeien. Er is de kruidlaag die op de bosbodem groeit, dan een struikenlaag; een laag met klimmers en tenslotte de kruinlaag of bomenlaag. De bomen staan aan de kant van de verkoophoek omdat die meer ruimte nodig hebben en voor omwaaien behoed moeten worden.

BIJZONDERE PLANTEN

Dat Arborealis het domein van plantenverzamelaars is, valt op als je over de kwekerij loopt. Op de website staat het volgende: 'Op onze kwekerij kweken we een ruim assortiment bomen en heesters, we leggen de nadruk op planten die maar weinig worden aangeboden. Onze interesse gaat uit naar

Heesters en bomen om in te bijten

Kwekerij Arborealis

TEKST EN FOTOGRAFIE WIERT NIEUMAN

bijzondere bomen en heesters die minder bekend zijn, maar wel goed toepasbaar zijn in ons klimaat.'

Om eens een paar bijzondere planten te noemen: Wie kent *Elsholtzia stauntonii* of *Ribes laurifolium*, wie heeft *Coriaria japonica*, *Gomphostigma virgatum* of *Crataegus pilulifera* in de tuin staan? Eigen selecties zijn *Sycoparrotia semidecidua* 'Purple Haze' en *Calycanthus floridus* 'Foxy Lady'. Ook heeft Arborealis een grote verscheidenheid aan Ericaceae, *Hydrangea* en *Amelanchier*.

Alles wordt zelf gekweekt en, zoals Sietske zegt: 'We kennen het verhaal achter de plant, we hebben er ervaring mee en we kunnen vertellen wat de eisen van de plant zijn. Soms raden we de aankoop van een soort af omdat de grond bij de koper niet voldoet aan de eisen die de plant stelt.'

Sietske is, zoals ze zelf zegt, ook een paardenmeisje. Als plantenkenner ziet ze in één oogopslag voor welke planten paarden een voorkeur hebben. Paardenhouders kunnen bij haar terecht voor advies over geschikte heesters voor hagen rond de paddock en in de paardenwei.

De kwekerij is drie dagen per week open voor verkoop aan particulieren, maar een groot deel van de productie gaat naar exportbedrijven en collega's. Export vindt plaats naar nagenoeg alle EU-landen.

THUISFRUIT

Arborealis loopt voorop wat betreft het kweken en promoten van planten voor het zogenaamde voedselbos. De term voedselbos is verwarrend, want dat wekt de indruk dat het om grote percelen gaat die professioneel gerund worden. Dat kan, maar is niet de opzet. Momenteel zijn er nog maar weinig mensen die kunnen leven van hun voedselbos, maar de belangstelling neemt toe. De dertigers en veertigers zijn meestal niet zo bezig met hun tuin. Ze hebben vaak allebei een baan en soms jonge kinderen en dan blijft er geen tijd over voor de buitenruimte. De interesse is er ook lang niet altijd. Een terras met een loungeset en een barbecue is alles wat ze wensen, om lekker gezellig met vrienden en familie van de buitenruimte te genieten.

Maar er is duidelijk een kentering. De voedselschandalen door gebruik van gif en de misstanden bij sommige slachterijen maken de mensen meer bewust van hetgeen ze eten en hoe het geproduceerd wordt. Het begint soms met een plant die aan de rand van het terras wordt gezet waarvan men kan eten. Het hoeft niet veel te zijn: gewoon een paar vruchten plukken of een paar blaadjes voor de sla. Men hoort van de uit China afkomstige boom *Toona sinensis*, ziet dat hij mooi blad en een aparte groeiwijze heeft en dat het blad ook nog eens een lekkere uien smaak heeft en de eerste boom doet zijn intrede in de tuin. In Duitsland noemen ze het Naschobst, vruchten en bladeren die vanwege de kwetsbaarheid of de exclusiviteit niet commercieel geteeld kunnen worden maar waarvan je in eigen tuin lekker kunt snoepen.

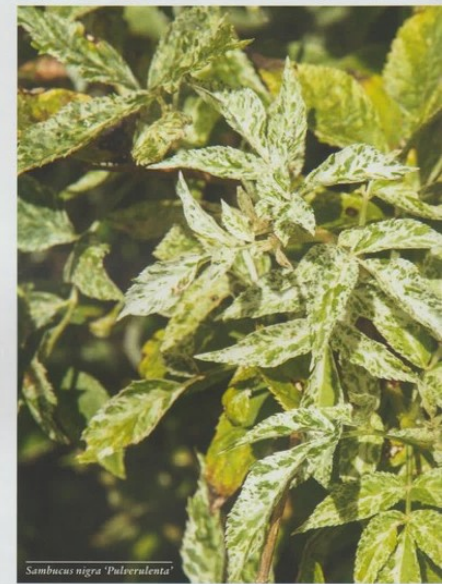
Micha laat me zien dat je de vruchten van *Lycyestera formosa* kunt eten. Er zijn er nooit veel tegelijk rijp en je moet de rijpe vruchtjes stuk voor stuk uit de tros plukken. Ze hebben een heerlijke caramelsmaak en worden daarom caramels genoemd.

Rubus illecebrosus, een bodembedekkende braam, heeft op aardbeien lijkende vruchten die erg kwetsbaar zijn en direct van de plant gegeten moeten worden. Die zie je om die reden dus nooit in de winkel.

Een voedselbos in het klein bestaat uit vaste planten, heesters en bomen en als de tuin klein is dan kan het ook zonder boom. Een voedselbostuin is geen wildernis en kan zich, bij een goede aanleg en sortimentskeuze, meten met een prachtige siertuin, want veel van deze voedselplanten zijn vooral bekend als sierplant. Planten van het voedselbos bloeien vaak goed, kunnen fraai blad hebben en maken soms deel uit van de siertuin zonder dat men het weet. De moderne mens staat ver af van de natuur en zeker van de eetbare natuur. Er is een omslag in denken en doen nodig en daarna gaat men weer met alle zintuigen van het buitenleven genieten. Dan krijgen ogen, neus en smaakpapillen weer een totaal functie.

Dacrydium fargesii

Sambucus nigra 'Pulcherrima'

Staphylea trifolia

Staphylea trifolia

Gombhoitzigra virgatam

Aronia x prunifolia 'Nero'

MOOI EN LEKKER

Sommige nieuwe voedselplanten springen er uit. *Cornus mas*, bekend als gele kornoelje, bloeit in het voorjaar met gele bloemen op het kale hout. De vruchten in september zijn klein en pas lekker als ze donkerrood zijn en bijna van de boom vallen. Een enkeling neemt de moeite om ze te oogsten en er jam of gelei van te maken. In Frankrijk wordt er soms vruchtenwijn van gemaakt, bekend onder de naam vin de cornouille. In Oostenrijk en Polen is de struik al lang in cultuur als fruitgewas en door selectie zijn er rassen ontstaan met vruchten ter grootte van een kleine pruim die ook nog eens lekkerder van smaak zijn. Heel langzaam ontstaat er voor deze planten ook een markt in Nederland.

De klimplant *Akebia quinata* kennen we als sierplant, maar als je twee exemplaren in de tuin hebt, krijg je daar in een warme zomer grote eetbare vruchten aan. Hetzelfde geldt voor de augurkenstruik, *Decaisnea fargesii*. Erg smakelijk zien de blauwe vruchten er niet uit en de slijmerige inhoud is ook niet appetijtelijk, maar eetbaar zijn ze wel.

En dan *Elaeagnus umbellatus* 'Ruby', in het voorjaar kleine maar heerlijk geurende bloemen en in de nazomer rode, eetbare besjes. 'Ruby' is speciaal geselecteerd vanwege de vruchtdracht.

Crataegus pinnatifida var. major 'Big Ball' is een meidoornsoort met grote vruchten, ook vanwege de eetbaarheid gekweekt en hetzelfde geldt voor *Crataegus ellwangeriana* 'Fire Ball'.

De onrijpe vruchten van *Staphylea* zijn eetbaar en dat weet bijna niemand! De vruchten van *Chaenomeles cathayensis* worden gebruikt voor gelei en sap en de bloemen van de witte variëteiten hebben een amandelsmaak, maar de roodbloemigen helemaal niet.

Niet alles is lekker om zo uit het vuistje te eten en natuurlijk is het ook een kwestie van smaak. Landwinkels spelen in op de exclusiviteit van deze gewassen en kweken ze om er jam, gelei of chutney van te maken en die te verkopen: een potje olijfwilgjam of hazelnoot honing vindt gretig aftrek.

VOEDSELBOSSEN

Wouter van Eck (zie Food Forestry Netherlands/Toekomstboeren), ontwikkelde samen met een partner op 2,5 ha Foodforest Ketelbroek waarop 200 eetbare plantensoorten staan. Wouter kwam vaak bij Arborealis en hij maakte ze enthousiast voor het idee om dergelijke planten meer voor het voetlicht te halen. Dat resulteerde drie jaar geleden in een website en de al genoemde presentatie van deze planten in de verkoophoek.

Inmiddels is er bij Landgoed Bingerden en bij Arboretum Trompenburg een voedselbos geplant; bij verschillende gemeenten worden bomen en heesters aangeplant die vruchten geven en bij de Floriade 2022 in Almere komt ook een voedselbos. ♣

— Informatie —

Kwekerij Arborealis
Dirk de Ruiterpad 2
8384 DD Wilhelminaoord
T + 31 (0) 521 38 36 96
www.voedselbos.arborealis.nl
www.paardenplant.nl

Openingstijden: van maart tot december op donderdag, vrijdag, zaterdag

De Tuin in vier seizoenen besteedt in 2018 extra aandacht aan eetbare planten in het kader van het Horizon 2020-project 'Big Picnic', met 'Plant & eter' activiteiten in 12 botanische tuinen en het Boomkwekerijmuseum. Zie www.botanischetuinen.nl.

Akebia quinata

Hydrangea villosa

Elaeagnus umbellatus 'Ruby'